

УДК 37.374

Тетяна Зорочкіна

Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
ORCID ID 0000-0002-6321-0852
DOI 10.24139/2312-5993/2018.10/286-293

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ НЕПЕРЕРВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

У статті розкриваються теоретичні засади розвитку системи неперервної педагогічної освіти у Великій Британії. Визначено характерні ознаки розвиненої неперервної освіти XXI століття. Окреслено структуру британської системи неперервної педагогічної освіти, що має такі рівні: перший рівень включає неуніверситетські і університетські програми педагогічної освіти; другий рівень включає теоретичну та практичну підготовку стажиста в процесі «пробного року», період адаптації випускника університету або коледжу до умов школи; третій рівень включає підвищення кваліфікації на короткострокових і довгострокових курсах з відривом і без відриву від роботи.

Ключові слова: неперервна педагогічна освіта, Велика Британія, учитель, університет.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток сучасного суспільства, науково-технічний прогрес викликають необхідність постійного оновлення знань педагогів. У світовій педагогіці з'явився феномен неперервної освіти як реакція на потреби суспільства, що постійно розвивається, коли на перший план вийшли такі компетентності, як прагнення до саморозвитку і самореалізації у праці. Нині неперервна освіта забезпечує можливість поступального розвитку людині (Сабірова, 2008; Standards for the Award Qualified Teachers Status, 1998).

Становлення й розвиток неперервної педагогічної освіти у Великій Британії відбувалися шляхом повільного еволюціонування, поступової зміни змісту підготовки та перепідготовки вчителів. Необхідно відзначити, що спочатку у Великій Британії підходи до початкової професійної підготовки та підвищення кваліфікації вчителів розвивалися окремо, поступово перетворюючись на систему неперервного навчання і професійної підготовки вчителів протягом всієї їхньої кар'єри.

Метою неперервної освіти є встановлення зв'язків між різними аспектами розвитку людини: матеріальними, соціально-економічними, інтелектуальними, фізичними, духовними, пізнавальними тощо на окремих етапах її життя, праці та творчості; формування здатності до засвоєння та творчого сприйняття нових досягнень науки; удосконалення вміння вчитися; стимулювання мотивації до навчання; створення відповідних умов і атмосфери, сприятливих для навчання; реалізація

творчого та інноваційного підходів завдяки системності використання всіх видів освіти та самоосвіти.

Однією з основних цілей неперервної освіти є розширення та диверсифікація освітніх послуг, які доповнюють базову шкільну та вищу освіту. На думку деяких дослідників, неперервна освіта прирівнюється до освіти дорослих, оскільки передусім ідеться про різні форми перепідготовки, підвищення кваліфікації та культурного рівня людей, звичайний вік базової освіти яких уже минув. Тому можна вважати, що основним напрямом становлення системи неперервної освіти є реалізація двох взаємопов'язаних тенденцій: проникнення виробництва у сферу базової підготовки і, навпаки, – проникнення навчання у виробничий процес. Відбувається стирання кордонів між різними стадіями освітнього процесу, особливо між базовою підготовкою та підвищенням кваліфікації (Міщенко, 2010).

Аналіз актуальних досліджень. Проблемою розвитку системи неперервної педагогічної освіти у Великій Британії займаються такі вчені: Т. Бінс, В. Гаргай, І. Задорожна, Ю. Кіщенко, Ю. Онищенко, М. Робертс, Б. Рубен, Д. Сабірова, К. Фішер та ін.

Мета дослідження: схарактеризувати теоретичні засади розвитку системи неперервної педагогічної освіти у Великій Британії.

Методи дослідження. У статті використано методи дослідження: теоретичні (аналіз філософської, педагогічної, психологічної літератури) – для обґрунтування вихідних положень дослідження; інтерпретаційно-аналітичний метод, на основі якого вивчаються українські й зарубіжні джерела з проблеми; метод порівняльно-історичного аналізу.

Виклад основного матеріалу. На розвиток системи неперервної педагогічної освіти у Великій Британії вплинуло прийняття у 1987 р. Урядового документу «Загальнонаціональний курикулум» з метою здійснення централізації освіти. Введено в навчальний процес поняття «курикулум», який вимагає розгляду процесу навчання в єдності всіх компонентів: мети, змісту, методів і форм навчання, використання матеріально-технічної бази, що, на нашу думку, є позитивним (Сабірова, 2008).

Як зазначають учені Т. Бінс (Т. Binns), К. Фішер (С. Fisher), Б. Рубен (В. Ruben), М. Робертс (М. Roberts), Д. Сабірова та ін. (Roberts, 2000; Quality in higher education, 1994), мета системи неперервної освіти реалізована її змістом. Кожна школа, керуючись змістом положення «загальнодержавного курикулума», інтерпретує його по-своєму, з урахуванням умов регіону. Стратегічна мета неперервної системи професійно-педагогічної підготовки полягає в досягненні високих кінцевих результатів ефективного навчання студентів, майбутніх педагогів, що є процесом тривалим і відбувається по етапах шляхом поступової реалізації низки проміжних цілей, пов'язаних зі змістом навчання на кожному етапі. Система проміжних цілей має бути відносно

уніфікованою для всіх ступенів професійно-педагогічної підготовки і сформульованою на єдиній методологічній основі (Сабірова, 2008).

Як зазначає Л. Акмаєв, на рубежі ХХ–ХХІ століть педагогічну освіту почали розглядати в усьому світі в контексті неперервної освіти як важливий засіб модернізації школи, удосконалення навчально-виховного процесу. Спеціальне вивчення основних тенденцій розвитку педагогічної освіти в світі дозволяє стверджувати, що подібний підхід до організації педагогічної освіти, що включає в себе загальнонаукову й загальнокультурну підготовку, удосконалення власне професійного рівня кожного вчителя, а також і педагогічного колективу школи в цілому, перетворився в сучасних умовах на своєрідний соціальний і культурний феномен. Базовою ланкою в загальній системі неперервної освіти в світовій практиці вважається школа, оскільки саме тут оптимально враховуються повсякденні інтереси і практичні потреби вчителів (Акмаєв, 2003).

Для розвиненої неперервної освіти ХХІ століття дослідниця Д. Сабірова визначила такі характерні ознаки:

- охоплення освітою всього життя людини;
- інтеграція вертикальної (спадкоємність між окремими етапами, рівнями освіти) і горизонтальні (освітній вплив школи, сім'ї, неформального оточення, засобів масової інформації) освіти;
- розвиток і включення в цілісну систему освіти неінституціональної й неформальної форм, у тому числі створення альтернативних форм освіти;
- відкритість, гнучкість системи освіти, різноманітність змісту, засобів і методик, часу й місця спілкування;
- оцінка і визнання освіти не за способами її отримання, а за фактичним результатом;
- наявність механізмів мотивації особистості до навчання, як через матеріальні умови життя суспільства, так і через вплив культури, домінуючих у суспільстві духовно-моральних цінностей (Сабірова, 2008).

Цю думку підтримує К. Абазовік, яка обґрунтовує характеристику підготовки вчителів у Великій Британії як цілісну, динамічну, гнучку систему неперервної педагогічної освіти. До того ж, К. Абазовік зазначає, що зміст і організація британської системи підготовки вчителів орієнтовані на формування міцної бази знань і розуміння специфіки професійної діяльності вчителя; на розвиток умінь вирішувати професійні завдання в теорії і на практиці як самостійно, так і колегіально; а також на особистісний розвиток майбутніх учителів (Абазовік, 2010).

Як показало дослідження С. Сабірової, структура британської системи неперервної педагогічної освіти має три рівні.

Перший рівень включає неуніверситетські і університетські програми педагогічної освіти.

Другий рівень включає теоретичну та практичну підготовку стажиста в процесі «пробного року», період адаптації випускника університету або коледжу до умов школи.

Третій рівень включає підвищення кваліфікації на короткострокових і довгострокових курсах з відривом і без відриву від роботи.

Ще одна форма неперервної педагогічної освіти – підвищення кваліфікації в школі без відриву від роботи для тих, хто здатний займатися самоосвітою. На сьогоднішній день ця форма представляє собою нетрадиційну модель удосконалення педагогічної майстерності (Сабірова, 2008).

Ми вважаємо, що структура неперервної педагогічної освіти Великої Британії, представлена Х. Хаггером (H. Hagger), Д. Хопкінсом (D. Hopkins), Д. Стерном (D. Stern), Д. Сабіровою, свідчить, що професійний розвиток учителя початкової школи на третьому рівні неперервного навчання здійснюється в межах післядипломної освіти, що передбачає в себе проходження короткострокових і довгострокових курсів. Заняттям в учительських центрах післядипломної освіти передують:

- період адаптації випускника університету чи коледжу до школи в процесі реалізації програми «пробний рік», коли здійснюється теоретична і практична підготовка стажиста (другий рівень неперервної педагогічної освіти);

- перший рівень неперервної педагогічної освіти, який включає: початкову педагогічну підготовку та організацію курсів початкової підготовки вчителів у школі (для всіх типів шкіл); неуніверситетський сектор вищої освіти (коледжі в політехнічних інститутах, коледжі вищої освіти); університетський сектор (університети і прирівняні до них ЗВО), програми яких сприяють отримання вищої педагогічної освіти; альтернативні освітні програми, що ведуть до отримання статусу кваліфікованого учителя;

- перед першим рівнем неперервна освіта представлена педагогічною профорієнтацією й довузівською підготовкою (Сабірова, 2008; McIntyre, 1994; Hopkins, 1996).

Із зазначеного витікає, що післядипломна освіта у Великій Британії представлена в структурі неперервної педагогічної освіти.

Дані, наведені в дисертаційній роботі К. Абазовік «Підготовка вчителів у Великій Британії і Росії в умовах Болонського процесу» засвідчують, що різноманітні програми неперервної освіти пропонують різні можливості для професійного розвитку вчителів. Зокрема, до курикулуму неперервної освіти Великої Британії на 2007–2013 рр. входять варіанти програм, що відображають: проектне співробітництво, курси на всіх рівнях шкільної та подальшої освіти; підтримку мобільності студентів ЗВО і викладачів на території Європи як з метою навчання, так і роботи; стимулюють розвиток мобільності на рівні професійної освіти й підготовку кадрів; міжнародне

партнерство та можливості навчання для організації, що займаються освітою дорослих, учителів; можливості для британських фахівців обмінюватися знаннями та досвідом з їх європейськими колегами.

У Великій Британії програма неперервної освіти вчителів здійснюється Британською Радою, Лігою з обміну вчителями, Департаментом у справах дітей, школи і сім'ї.

Слід зазначити, що європейські програми розвитку неперервної освіти розширюють можливості британських учителів. Зокрема, Велика Британія бере участь у європейській програмі неперервної освіти (навчання протягом усього життя, Програма – ТОО), яка підтримує навчання та професійну підготовку в Європі, забезпечує фінансування на всіх стадіях неперервної освіти: на рівні школи, коледжу, університету, на робочому місці (Абазовик, 2010).

Як зазначає К. Абазовик, останнім часом Агентством із підготовки та розвитку педагогічних кадрів для шкіл (TDA) Великої Британії розроблена структура «неперервного професійного розвитку», яка пропонує декілька рівнів: шкільний – стажування в період входження в посаду вчителя (наставництво, співпраця в плануванні педагогічної діяльності, спостереження уроків); міжшкільний рівень – шкільні вчительські спілки, вчительське телебачення, інтернет-сайт для вчителів (Teachernet); позашкільний рівень – курси подальшого навчання, університети, приватні заклади освіти та асоціації з предметних галузей із дослідницької діяльності (Абазовик, 2010).

Як наголошує О. Ситник, у документі «Вчителі і працівники сфери освіти» розглядається концепція неперервної педагогічної освіти, яка має такий вигляд:

1. Початкова фундаментальна педагогічна освіта забезпечується в стінах педагогічних коледжів, інститутів або університетів, причому на сьогоднішній день яскраво вираженою є тенденція переходу на університетську педагогічну освіту.

2. Період адаптації й становлення професійної діяльності молодого вчителя під керівництвом більш досвідчених учителів школи (пробний рік – тьюторство) триває від одного до трьох років.

3. Підвищення кваліфікації вчителів, які працюють (а також учителів, що перервали на час свою професійну діяльність і знову приступили до роботи в школі), на довготривалих та короткотривалих курсах, яке здійснюється у закладах вищої освіти, спеціальних установах підвищення (чи вдосконалення) кваліфікації, вчительських центрах та школах.

4. Самоосвіта вчителів (робота в бібліотеках, консультації більш досвідчених учителів і провідних викладачів ЗВО, обмін думками на різноманітних вчительських нарадах, семінарах, конференціях з обміну

досвідом і новітніми методиками й досягненнями в педагогічній науці) (Ситник, 2012).

Висновки і перспективи подальших наукових розвідок. Отже, у Великій Британії в структурі неперервного професійного розвитку приділяється значна увага підвищенню кваліфікації вчителів, створюються умови для їхнього професійного розвитку. Досвід Великої Британії демонструє широкі можливості вибору моделей удосконалення, зростання попиту на якісну освіту, потреб до самовдосконалення.

На основі аналізу наукових джерел узагальнено, виділено та розглянуто професійний розвиток учителя початкової школи у Великій Британії. Схарактеризовано інноваційні підходи до підвищення кваліфікації вчителів початкової школи в системі неперервної освіти та вплив самоосвіти вчителя початкової школи на забезпечення якісного навчально-виховного процесу.

Вирішальним значенням неперервної системи професійно-педагогічної підготовки є досягнення високих кінцевих результатів плідного навчання майбутніх учителів початкової школи, що є довгостроковим процесом і відбувається шляхом послідовної реалізації низки проміжних цілей, пов'язаних зі змістом навчання на кожному етапі.

Наголошено на тому, що розвиток неперервної педагогічної освіти у Великій Британії повільно змінювався. Щодо розвитку системи неперервної педагогічної освіти у Великій Британії, то на ній позначилося прийняття у 1987 р. Урядового документу «загальнонаціональний курикулум».

Розкрито питомі ознаки розвитку неперервної освіти XXI століття. Установлено рівні структури британської системи неперервної педагогічної освіти. Систему підвищення кваліфікації вчителів початкової школи в системі неперервної освіти у Великій Британії визначає законодавча база країни.

Важливою ланкою неперервної педагогічної освіти Великої Британії є її післядипломний рівень. Курси підвищення кваліфікації вчителів проводяться в різних закладах і установах освіти: інститутах педагогіки закладів вищої освіти, незалежних консультативних групах, Департаменті освіти і науки, вчительських центрах, місцевих органах освіти, школах.

За тривалістю курси діляться на короткострокові та довгострокові. Констатуємо, що під час проходження курсів підвищення кваліфікації вчителів вони займаються науково-дослідною діяльністю під керівництвом тьюторів університету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сабирова, Д. Р. (2008). *Обеспечение качества непрерывного педагогического образования в Великобритании (вторая половина XX в.)* (дисс. ... докт. пед. наук). Казань (Sabirova, D. R. (2008). *Quality Assurance of Continuing Teacher Education in the UK (second half of the 20th century)* (DSc thesis). Kazan).

2. TTA. *Standards for the Award Qualified Teachers Status* (1998). Annex A of DFEE Curricular 4/98. L.: TTA.
3. Roberts, M. (2000). The role of research in teacher. In C. Fisher, T. Binns (Eds.), *Issues in Geography Teaching*. L.-N.Y.: Falmer/Routledge.
4. Ruben, B. (Ed.) (1994). *Quality in higher education*. New Brunswick. L.: Transaction Publishers.
5. Акмаев, Л. Р. (2003). *Основные тенденции развития непрерывного педагогического образования в Великобритании, последняя четверть XX в.* (дис. ... канд. пед. наук). М.: РГБ (Akmaiev, L. R. (2003). *Main trends in the development of continuing teacher education in the UK, last quarter of the 20th century* (PhD thesis). М.: RGB).
6. Абазовик, Е. В. (2010). *Подготовка учителей в Великобритании и России в условиях Болонского процесса* (дис. ... канд. пед. наук). СПб. (Abazovik, E. V. (2010). *Teacher training in the UK and Russia in the context of the Bologna process* (PhD thesis). St. Petersburg).
7. McIntyre, D., Hagger, H. (1994). *Mentoring in Initial Teacher*. L.: Paul Hamlyn Foundation.
8. Hopkins, D., Sterm, D. (1996). Quality Teachers, Quality Schools: International Perspectives and Policy Implication. *Teaching and Teacher Education, Vol. 12, 5*, 501-517.
9. Ситник, О. (2012). Неперервна педагогічна освіта у контексті навчання впродовж життя у Великобританії. *Вісник психології і педагогіки, Вип. 8*. К. Режим доступу: http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць._Випуск_8 (Sytnyk, O. (2012). Continuous pedagogical education in the context of life-long learning in the UK. *Herald of Psychology and Pedagogy, Issue 8*. К. Retrieved from: http://www.psyh.kiev.ua/Zbornik_nauc._proti._Vizlease_8).
10. Міщенко, В. (2010). Зарубіжний досвід та вітчизняні актуалітети організації неперервної освіти. *Рідна школа, 11*, 9-16 (Mishchenko, V. (2010). Foreign experience and domestic actualities of organization of continuous education. *Native school, 11*, 9-16).

РЕЗЮМЕ

Зорочкина Татьяна. Теоретические основы развития системы непрерывного педагогического образования в Великобритании.

В статье раскрываются теоретические основы развития системы непрерывного педагогического образования в Великобритании. Определены характерные признаки непрерывного образования XXI века. Охарактеризована структура британской системы непрерывного педагогического образования, которая имеет три уровня: первый уровень включает неуниверситетские и университетские программы педагогического образования; второй уровень включает теоретическую и практическую подготовку стажера в процессе «пробного года», период адаптации выпускника университета или колледжа к условиям школы; третий уровень включает повышение квалификации на краткосрочных и долгосрочных курсах с отрывом и без отрыва от работы.

Ключевые слова: непрерывное педагогическое образование, Великобритания, учитель, университет.

SUMMARY

Zorochkina Tetiana. Theoretical foundations of continuous pedagogical education development in Great Britain.

The article reveals the theoretical foundations of development of the system of continuous pedagogical education in Great Britain. For the developed continuous education

of the XXI century, the researcher defined its characteristic features. As the study showed, the structure of the British system of continuous teacher education has three levels: the first level includes non-university and university programs of pedagogical education; the second level includes theoretical and practical training of the interns in the process of the "trial year", the period of adaptation of a university graduate or college to school conditions; the third level includes continuing education at short-term and long-term courses with and without leave.

In the United Kingdom, the Teacher's Continuing Education Program is implemented by the British Council, the League for the Exchange of Teachers, the Department of Children, Schools and Families. It is noted that European programs for the development of continuing education are expanding the capabilities of British teachers.

Levels of continuous professional development are determined.

The basic element in the general system of continuous education in the world practice is considered a school, because here it is optimally taken into account the everyday interests and practical needs of teachers.

It should be noted that European programs for the development of continuing education expands the capabilities of British teachers. In particular, the UK participates in the European Continuing Education Program, which supports education and training in Europe, provides funding for all stages of lifelong learning: at school, college, university, and in the workplace.

In Great Britain, in the structure of continuous professional development, considerable attention is paid to improving the qualifications of teachers, creating conditions for their professional development. The experience of Great Britain demonstrates a wide range of choices for improvement models, increased demand for high-quality education, and the need for self-improvement.

Key words: *continuous pedagogical education, Great Britain, teacher, university.*

UDC 37.07.005]–057.212:[001.895:008]:001.891

Dmytro Kozlov

Sumy State Pedagogical

University named after A. S. Makarenko

ORCID ID 0000-0003-1875-0726

DOI 10.24139/2312-5993/2018.10/293-303

INNOVATIVE CULTURE OF FUTURE EDUCATION INSTITUTION MANAGER IN THE FOREIGN SCIENTIFIC DISCOURSE

The purpose of the article is to present the structure, factors, mechanisms, development models of the future education institution manager's innovative culture and consider the psychological and pedagogical aspects of its development among future education institution managers.

The personalization principles of innovative pedagogical activity are presented. The structure of professional future education institution manager's innovative culture, which consists of person's innovative receptivity, personal readiness for innovative pedagogical activity, innovative orientation is defined.

Key words: *future education institution manager's innovative culture, personality-professional approach, innovative susceptibility, personal readiness for innovative educational activities, innovative orientation, managerial competence.*